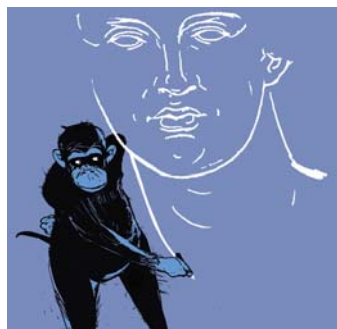

Orosz István

„25 éve jöttem el Magyarországról. Minden elég nyers, napi szinten. Mind ez azonban nosztalgikus romantikává szelidül – minimum tíz év távlatból...”

Grafikusként dolgoztál Budapesten, Párizsban, Los Angelesben és New Yorkban is, most egy kis connecticuti településen élsz. Jelent-e még valami különbséget, hogy hol áll a rajzasztalod, hiszen a digitalizált rajz ugyanannyi idő alatt ér el a New Yorker szerkesztőségébe, mint a Magyar Posta irodájába?

Tény, már semmi különbséget nem jelent: mert ismernek. Ahol jelenleg meghúzódok, Salisbury-Lakeville, egy 1820-as években épült fehér ház. Greek revival/Constitution state (már ami maradt belőle) igazi New England, 100 mérföldnyire New York és Boston között. Írók, zeneszerzők élnek errefelé. A táj csodás, tavakkal tűzdelt ősfás környezet. Őzek és rókák. Az évszakok váltakozásában színeivel, illatával minden nap nyújt valami újat.

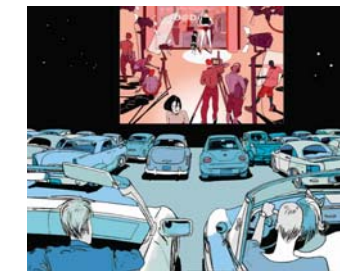
Nem véletlen, hogy Norman Rockwell alig 25 percnyire élt, Stockbridge-ben (Massachusetts). Az én koromban (56) idilli ez a vidéki élet, ahol az antik és a modern jól megfér együtt.

A tél elmúltával koncert a szabadban, kenu vagy kerékpározás. A közelben számtalan kis galéria, az árnyas fák alatt remek kis éttermek... és a csend. Kitűnő kontraszt 25 évi világvárosi rohanás után, az emlékeim átlényegülnek...

A rajzaid zömét megbízásra készíted, mégsem érződik semmi megalkuvás bennük. Tartalmilag és stílusban is egységes világ, már-már életmű, amelyet úgy tűnik, tudatosan építesz. Vajon mindig szerencséd van a kliensekkel, esetleg te vagy az erőszakosabb, vagy a te színteden már nem illik az art direktoroknak beleszólni? Mondd, szoktál-e visszamondani munkát, visszautasítani megrendelőket?

Szenvedélyesen szerettem rajzolni, és majdnem rajongásig csodáltam mások munkáit, ha meglepetéssel szolgáltak. Akármilyen és akármekkora – de eredeti, és nem másolat – akartam lenni magam is. Erre a legjobb recept: kilépni a semmibe, és harcolni a létért minden fronton. Ennek a vetületében az ember szelektál, véleménye realizálódik, s ha van egy kis huzata, meg is mentheti magát azzal, hogy kivág egy jó grimaszt – ezúttal papíron. Akár a börtöntől is

megmenthet, gyógyító hatással bír, sőt segít kifizetni a vilanyszámlát...

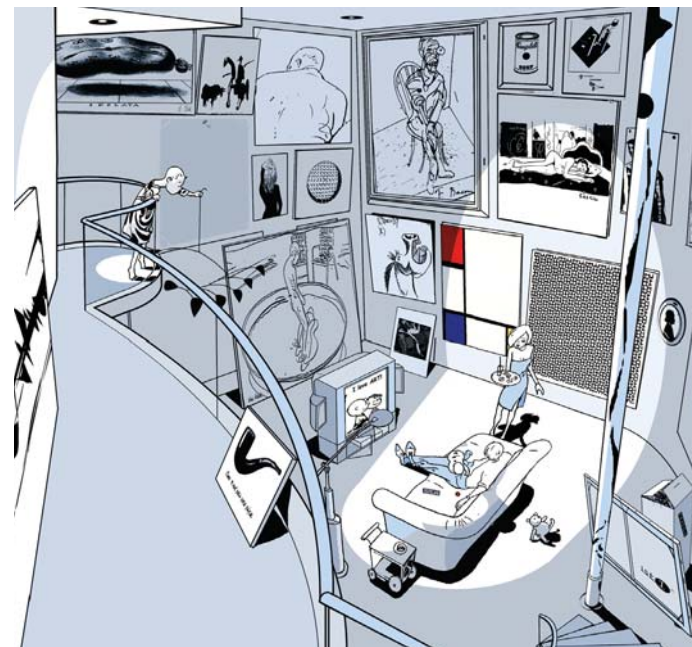
Ma a világ a pénzről szól. Főleg mióta a munkás-paraszt szövetség mint kísérlet csődöt mondott. Nem is csoda, a munka hazájában munkából rendesen nem lehetett megélni. Meglepő, de ugyanígy nem lehet megélni pénzből a pénz hazájában: az idő a pénzcsinálással telik, s nem az élet megélésével. Ami még ér valamit, azt pénzért nem lehet megvenni.

Elsősorban a véleményemet szeretem lerajzolni. Ha nézeteltérés adódik, állom a sarat! A hosszú

évek macacssága kifizetődik, az ember úgy kerülhet be a köztudatba, hogy karakteres amit csinál. Még ha néha nem is közölnék, több az ami megjelenik, mint ami nem. És a nyom a papíron végső bizonyítékként megmarad!

Egyszerre kell tetszeni mindenkinek: a kollektív döntéshozatal és a haszon közös megtermelése nem hoz létre esztétikumot. Hiányzik belőle a kihívás, a vakmerőség, az extravagancia. No meg a míveség!

Az írott szó szemüvegén át kell nézni és láttatni, ha rajzból akar megélni az ember.

Lehet a határokat döngetni, de a klisék elől elszökni lehetetlen. Netán új ruhába bújhatunk, de teljesen levetkezni képtelenség. Lásd a császár új ruháját... arra is rávarrták: a meztelenségét... tehát nem az!

A vizualitás előretört, ám ameddig csupán dekoratív, nem mond el semmit. Amikor az írott szó az uralkodó, ritka madár az olyan editor, aki képekben mer gondolkozni, vagy képes belátni a szó „képtelenségét”. Nem is csoda! A világot szavakba foglalt szerződésekben bocsátják áruba. A szem szabadon settenkedik...

A kép ereje sokszorosa az írott szónak, és ez elriasztja a bürokratát... A szem mindig arra

forog, amerre nem kéne néznie, amerre nem illik nézni, vagy amerre tilos...

Ha jobb megoldás nincs, el kell takarni. Szabad-e tüzes vassal megölni a tekintetet? A szem tabu.

A művészet nem a tömegek megváltására készül, jóllehet ez jobban hangzana. A művészet a művész önmaga-megváltásáról szól. Nem egy rossz vallás, mint a szocializmus olvasztárjai...

A jó művészet transgression, kihágás, áthágás, meghökkenés és ámulat.

A jó művészet érzéseket ébreszt és játékosan tanít: bemutatja azt, ami tilos, megmutatja, ami nincs – és ettől máris létezik.

A jó művészet manifesztálja mindazt, ami nem szükségszerűen elfogadott, vagy megengedett.

Ha a bűncselekmény nem lenne tilos... akkor még művészetnek is elmenne. A jó művészet piszkos munka – a szó nemes értelmében véve... punctum.

A rajzaidban és animációs filmjeidben gyakran jelennek meg filozófiai tartalmak. Híres könyveidet, a Zoomot és a Re-Zoomot a Scientific American is méltatta, sőt a relativitáselmélet bemutatására használják az amerikai iskolákban, holott egyetlen szó sincsen bennük. Kiválthatja-e a vizuális nyelv a verbalitást úgy, hogy közben a gondolatok mélysége megmaradjon? Kell-e aggódnunk a Gutenberg-galaxisért?

Nos, a Zoom véletlenül jutott eszembe, hogy ki mit lát bele, azért én nem felelhetek. Egy biztos, a mai világnak eltűnt a mitológiája. Ahogy Joseph Campbell mondta: „A Myth is a public dream, and a dream is a private myth!” A Zoomba sokan beleképzeltek valamit: egy univerzumot, centrum és periféria nélkül. A végtelent, amiben minden helyet talál, egyformán fontos és elenyésző egyszerre. A Föld kerek, végtelenül gazdag, mégis kicsiny és törekeny. Ha az ember elhagyja a hazáját, többé már nem tartozik sehova... avagy mégis: mindenhova – marad a Föld, mint referenciapont. Ennek szellemében kéne élni, ez egy új mitológia!

A Zoomot 35 ország adta ki. (Magyarországon nem jelent meg.)

A szabadkézi rajz könnyedsége, frissége az első, amit a munkád kapcsán meg szoktak jegyezni, ugyanakkor tudom, az első művészek között voltál, akik a komputer használatát megtanulták, és a digitális fényképezőgépet is gyakran látni a kezében. Mennyire fontos számodra a technika: a munkádat gyorsítod vele, vagy lényegibb szerepet szánsz neki?

Szeretek digifotókat csinálni. Ez a szemét segít szelektálni az érdekes és érdektelen között... csak referencia, nem jelentős, egészen más a stílu-

som. Ha rajzolok, azt 99%-ig fejből teszem. Ennyi év után, százezernyi kísérlet után, elég jelentős vizuális szótárral rendelkezem. Elképzelni immár gyorsabb, mint keresgélni a kifejezések között!

Ami a papírra kivetül, azt behívom a komputerembe, ott kiigazítom a hibákat, rákattintom a színeket, és már küldöm is – via e-mail. Ez gyors és gazdaságos. Az iram és az árak mellett az egyetlen járható út.

Amerikában a vezető illusztrátorok között tartanak számon, de Európában is felismerik a rajzaidat. Szerényen úgy fogalmazol: rákerültem a térképre. Egy nemrégiben készült fény-

képen, amely a szabadban készült, a háttérben egy festő-állványt vettem észre, egy kész, nagyméretű olajfestmény állt rajta. Vajon az alkalmazott grafika területén már mindent elértél? Talán az illusztrációk világa nem izgat már eléggé, és a magas művészetben is ki akarsz próbálni magad? Vagy mindig is festettél, csak a nyilvánosság elé terített térképen volt fehér folt a Bányai-oeuvre festői oldala?

Nem annyira a festészet vagy a médium ami érdekel, mert bár az illusztráció itt nem számít hivatalosan művészetnek, az én szememben nagyobb jelentőségű, mint a

„Nagy Művészet” ... Az illusztráció felfedezésre vár, mint a comix. A művészettörténészek hegyezhetik a ceruzájukat és kezdenek újraírni a mesét! Illusztrációim a napi élet konfliktusait tükrözik, mérgesen autentikusak. A művészet az elmúlt száz évben politika és spekuláció tárgya lett, lényegében nem érdekel senkit.

Ezzel szemben a rajz a lapok hasábjain ezekhez juthat el. Vonaton utazva, vagy csak a toaletten olvasva, rápillantva – nem éppen érdektelen, sem a különbség, sem a hatások. Ami ebből a számomra érdekes, azt úgy mondanám: ha az illusztráció nem művészet, hát illusztráljuk a művészetet!

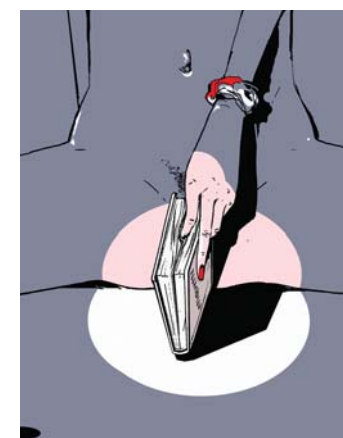

Így aztán a művészet nem művészet tovább – csupán illusztráció... Majd kiderül, juttok-e ezzel valamire?

Amíg rajzolok, és a szemem és a kezem együttműködik, az idő megáll, múlását nem érzékelem. Az életem jelentős részéről ilyenformán beszámolni sem tudok, mert úgymond nem voltam jelen.

A jó kép mindig a semmiből, egy nem várt pillanatban ugrott elő. Ilyen alapon minden igyekeztem dacára, amire reflektáltam, az a semmiben gyökeredzett. A végrehajtás sem kivétel ez alól: arról az időről, amit e tevékenységre szántam, számot adni sem tudok. Amikor felnézek a lapról és észreveszem magam – már késő javítani... Minden rajz fantom, egy lyuk – a semmin.

Hosszabb távon szeretném munkáimat, mint képeket eladni, lévén, hogy – egyedi témájuk dacára – általános a mondandójuk, s ami utóbb időtállóan bizonyul, az érdeklődésre tarthat számot az olvasók felől is... ideje tehát tennem ez irányban is valamit...

Hogy művész vagyok-e bárki szemében, a magamét is beleértve? A művészet művészettörténetek művészete, és nem más, mint fabrikáció. Maradok annál, ami meghökkent, elragadtat és megfog... meglep, netán zavar – de semmi esetre sem untat. Minden más mesterkelt és fölösleges, akár a kerítés az erdőben.

Ezen túlmenően: Anyám meghalt gyerekszülésben, mondanom se kell, ki a gyermek. Testvérek nélkül nőttem fel. Idős szülőikkel, nem úgy mint kortársaim – magának való szemlélődővé váltam... fenntartásokkal az idősebb generáció felé.

A vizualitás iránti fogékony-ságomról csak később derült ki, hogy érték, hogy említésre is érdemes... mert az nekem a kezdet kezdetétől mindent jelentett és természetes volt, mint a levegő.

A memóriám elég jó, nyelveket is könnyen tanulok, jól lehet a fantázia világa jobban elszórakoztat, mint a száraz tudomány. Mégis, analitikus szemléletű vagyok... Próbálkoztam biológiával, és az építézet is érdekelt, mielőtt „hivatalosan” grafikára adtam a fejem: csak hogy ne vigyenek el katonának. Így aztán rajzoló, azaz illusztrátor. Az illusztrátor a szabad asszociációk mestere: kreditet is kap munkájáért, ha nem is sokat, és alá van írva a neve. Saját gondolatait veti papírra, nem kéz – mások helyett.

Az animáció is érdekelt, bár kissé macerás. Végül is – megrendelés hiányában – könyveim az animációim. A reklám egy ideig foglalkoztatott, de megutáltam, a legrosszabb fajta zsványságnak tartom... annál már a művészet is jobb, jóllehet az aztán a kutyanak se kell.

Húszegynéhány évi folyamatos improvizáció eredményeképpen a legjelentősebb magazinok és napilapok hasábjain (New Yorker, Times, The Atlantic, Rolling Stone, Playboy, és USA, Canada, Anglia,

Franciaország vagy Japán) jelentem meg... Meghívtak tanítani a New York-i főiskolára. Felkerültem az American Illustration (No 18) címlapjára is. Animációkat készítettem a Nickelodeonnak és az MTV Europa-nak: Jean Michel Jarre. Absolut Istvan – az Absolut Vodkának... Munkáimból kétszáz oldalas válogatást adott ki az Abrams 2001-ben. A tavasszal, mint az egyetlen magyar származá-

sú amerikai illusztrátort, borítón – és cikkel együtt – mutat be a 3x3 illusztrátor magazin. Ősszel pedig új könyvem jelenik meg: *The Other Side*, a Chronicle San Francisco kiadásaként. Úgy érzem, megbecsülnek, munkámat kérik, sőt epigonjaim is vannak! Azt hiszem, ha az embert utánozzák, akkor az üvegbetét visszaváltva – ahogy erre felé mondják. Nem tartozom többet senkinek semmivel...

A név a palackon: IST-ONE Bányai 1949. Szavatossági ideje: MÉG FOGYASZTHATÓ!

